

1. Uvod

Sistem socijalne zaštite u BiH je skup, birokratizovan a ujedno i neefikasan da zaštiti osobe u stanju socijalne potrebe. S druge strane privreda, zapošljavanje i obrazovanje kao motori razvoja zemlje i društva nisu povezani u sistem koji treba dovesti do povećanja zaposlenosti i smanjenja broja socijalno ugroženih osoba.

Bosna i Hercegovina troši znatan iznos sredstava, 4 % bruto domaćeg proizvoda, na socijalna davanja uz istovremeno nizak stepen obuhvata siromašnih. Oko 12,4 % stanovništva prima naknade, dok je samo 17% onih koji su u stanju potrebe obuhvaćeno programima. Obuhvat boračkih naknada je viši od civilnih naknada, s tim da je obuhvat boračkih naknada najveći u dohodovno srednjim i najvišim petinama stanovništva. Preciznost usmjeravanja je slaba, veći dio izdvajanja ide onima u bogatijim petinama stanovništva.

Oko 20% stanovništva koji su po primanjima u donjoj petini primaju ukupno 16,9% ukupnih davanja za socijalnu zaštitu. Oko 72% sredstava iz programa socijalne zaštite curi u gornje četiri petine, odnosno licima koja nisu siromašna. U tom smislu programi u BiH izgledaju loše u poređenju sa sličnim programima u regionu.¹

Socijalna zaštita u BiH je zasnovana na podjeli po kategorijama stanovništva koje postojeći sistem zaštite prepoznaje, a ne na dokazanoj potrebi za socijalnom zaštitom i pomoći koja je osnov efikasnog i na ljudskim pravim zasnovanog sistema socijalne zaštite. Neke kategorije, kao na primjer stare osobe, ostaju nezaštićene kroz postojeći sistem. Država i institucije tako teret brige prebacuju na porodicu koju stare osobe i ne moraju imati.

Država nema nadležnosti niti pravni okvir za ujednačenu socijalnu zaštitu na cijeloj teritoriji. Rascjepkan i birokratizovan sistem zaštite organizovan na nivou kantona u FBiH i opština u RS dovodi do nejednakog tretmana jednako ugroženih osoba, što u osnovi predstavlja diskriminaciju. Nepostojanje zakonskog okvira na nivou države i neharmoniziranost zakona između FBiH i RS dovodi do isključivanja pojedinih kategorija, a naročito povratnika iz sistema zaštite. Iako se povratak generalno promoviše u oba entiteta, u praksi se ne čini ništa da se raseljeno stanovništvo i vrati (kroz zapošljavanje, obnovu imanja), a kada se i vrati diskriminira se kroz nepriznavanje prava, na primjer, na prava iz statusa civilne žrtve rata.

Naročito je komplikovan i nefunkcionalan sistem u FBiH sa izraženim preklapanjem i čestim izbjegavanjem nadležnosti između 10 kantona i FBiH. Kantonio ni iste ekonomske mogućnosti. Kantoni čak svojim propisima određuju postupak za ocjenjivanje sposobnosti, razvrstavanje i evidenciju djece ometene u fizičkom i psihičkom razvoju, a također i kriterije za smještaj osoba u ustanove socijalne zaštite. Na nivou Republike Srpske pri centrima za socijalni rad postoji 13 komisija za procjenu stepena invaliditeta.

Prava iz socijalne zaštite se redovno krše nedonošenjem ili neprovođenjem zakona na kantonalnom nivou što onemogućuje ostvarivanje prava iz federalnih zakona u praksi.

Građani su generalno neobavješteni o svojim pravima (što i nije čudno obzirom na šumu zakona koji regulišu ovu oblast) rijetko traže zaštitu svojih prava pred sudovima i drugim nadležnim institucijama, koje tako, nesmetano i bez posljedica nastavljaju sa kršenjem

---

¹ Izvor podataka 'Zaštita siromašnih u vrijeme globalne krize: Ažurirani izvještaj o siromaštvu za BiH za 2009. godinu', Svetska banka i DEP

prava ogromnog broja građana. Institucije države nerijetko svjesno propuštaju da daju informaciju o pravima koje građani imaju.

Finansijska socijalna pomoć nije zakonom regulisana niti je zakonom jasno definisano stanje socijalne potrebe koje podrazumijeva finansijsko davanje na mjesečnoj osnovi tako da se često miješaju pojmovi u okviru socijalnih davanja za građane u socijalnoj potrebi i davanja statusnim kategorijama (osobe sa invaliditetom, Civilne šrtve rata, ratni vojni invalidi, Invalidi rada) koje ne moraju biti u stanju socijalne potrebe kako bi ispunile kriterije za novčana davanja iz fonda za socijalnu zaštitu.

Nesporno je socijalna sigurnost veoma značajan segment za razvoj jednog društva, zbog čega je u međusobni odnos neophodno staviti prava u oblasti socijalne sigurnosti utvrđena međunarodnim standardima i institucionalni mehanizam za osiguranje uživanja socijalnih prava u jednoj državi.

Pravo na penziju trebalo bi biti rezultat stjecanog prava tokom radnog vijeka, nakončijeg prestanka bi mirno uživanje tog prava samo po sebi moralo biti neupitno. Nužno ga je posmatrati u cjelokupnom kontekstu ljudskih prava, kao osnovu za razmatranje položaja osoba kojima je ugroženo pravo na socijalno osiguranje, ali i imovinsko pravo. Ugrožavanje prava na penziju dovodi u pitanje dostojanstvo ljudi, ali ugrožava i dostojanstvo kršilaca, prvenstveno institucija koje su unutar strukture vlasti zadužene za ovu oblast, a potom cijelog društva, što za rezultat ima usporavanje demokratskih procesa.